

Եկեղեցական պատմութեամբ զբաղողը շատ յաճախ կը բախին պատմական մութ խնդիրներու, զորոնք հարկ կ'ըլլայ լուծել միայն աղբիւրներու վրայէն ուղղակի: Իսկ ձեռքի տակ ունենալ այն աղբիւրներն ամէն անգամ դժուարին եւ երբեմն անհնարին իսկ, մանաւանդ այնպիսի տեղեր ուր չկայ ճիշտ մատենադարան: Դժուարութիւնս դիւրացնելու, անհնարին կարելի ընելու նպատակաւ միայն լոյս կը տեսնէ առաջիկայ գործս, ուր ի մի ամփոփուած են եկեղ. պատմութեան մէջ խնդրոյ առարկայ եղող ընագիրներն՝ յունարէն եւ լատիներէն, հնուած նորագոյն քննական հրատարակութիւններէն:

O. Kirch ժամանակագրական գասաւորութեամբ տուած է հոս այլ եւ այլ հասուածներն Ա—Ը դարերու հայոց, ժողովոյ, կայսրներու, արտաքին եւ ներքին պատմագիրներու գրուածքներէն, նաեւ ինչ ինչ արձանագրութիւններ: Այս հասուածներու մէջէն, բաց ի հնագոյնէն՝ մեզի համար օգտակար կրնան ըլլալ Եփեսոսի Ա. ժողովէն (432) մինչեւ Յրուղիան ժողովի (692) շրջանին վերաբերեալ կտորները, որոնք իրենց ներքեւն ինչին մանաւորապէս Նեստորական, Միաբնեայ, Միակամայ եւ նման խնդիրներ: Ամբողջութեամբ արուած են ջննմի, Անաստասայ, Թուստիանու, Հերակլի, Կոստանդեայ Բ. թղթերը այս մասին:

Կը յուսնք թէ հայ բանասէրք չեն վերպններ զայն իրենց ուշագրութենէն:

Հ. Ն. ԱՍԿՆԵԱՆ

KARL KRUMBACHER: Populäre Aufsätze. Leipzig, B. G. Teubner, 1909, 8°, XII—388. Գին՝ Mark 6.—, թիւրք. Mark 7.—.

Հանգուցեալ անուանի Բիւզանդագէտի Կ. Կրումբախերի († 12 Դեկտ. 1909) յընթաց տարիներու (1885—1908) այլ եւ այլ թերթերու մէջ գրած Բիւզանդական իրաց վերաբերեալ «յոգուածներու» ամփոփումն կը ներկայացնէ գրուածքս, որ շատ յարմարութեամբ կը կրէ իրեն խորագիր՝ «Ժողովրդական գրուածքներ», այս է՝ գրուածքներ, որոնք բաց ի մասնագէտներէ՝ նաեւ ընդհանուր հետաքրքրուողներու շրջանին մատչելի կրնան ըլլալ: Չորս խմբի ստորակարգուած են հասուածները (ընդ ամենը 24), 1. Իսլամական ինքիւն, Գրեթե, Պոպուլար եւ Զուլուստ: Հայ ընթեր-

ցողներն յատկապէս կրնան հետաքրքրել երրորդ եւ չորրորդ խումբերը, ուր ընծայուած են ակնարկներ Թուրքիոյն իշտիք վրայ (էջ 153—168)՝ առթիւ Շ. Դիշիի համաձայն գրուածքին, Բիւզանդական Ժ. Ի. յովսէփ Գալուստի (էջ 109 եւն): Ամբողջ գրուածքին մէջ ուշագրուած է սակայն ամենէն աւելի Գ. Բաթիւր, ուր աչքի կը զարնէ 20րդ հասուածն՝ Die armenische Kunst (էջ 267—278), հասուածս ցրած է հեղինակն 1891ին (ի թերթին Münchener Neueste Nachrichten, 1891, Nr. 225) առթիւ Բ. Սորբէգովսկիի «Էջմիածնի Աւետարանին» վրայ կատարած ուսումնասիրութեան, ուրեմն ժամանակ մը, երբ շատ ոչինչ էր Եւրոպայի ծանօթութիւնն Հայոց եւ մանաւանդ հայ արուեստին առանձնաշատութեանց վրայ: Այս էր անշուշտ պատճառն որ հեղինակն այնպէս յոռետես աչք նկատած է հայուն դերը պատմութեան մէջ եւ հայ արուեստին նշանակութիւնը: Եւրոպայի Սորբէգովսկի այն շրջանին ուրիշ կարծեաց աէր էր, քան այսօր. եւ անշուշտ նաեւ Կրումբախերը այլազգ կը խորհարէր եւ պիտի գրէր իւր կենաց վերջին տարիներուն, եթէ գրիչն նոր շարժէր նոյն նիւթին վրայ (համա. առ այս էջ 384, Ծ. 60):

Հ. Ն. ԱՍԿՆԵԱՆ

MINAS TCHÉRAZ: Nouvelles Orientales. Préface de Frédéric Macler. Paris, E. Leroux 1911, 8°, pp. XVIII, 135. Գին՝ 3 ք. 250.

«Petite Bibliothèque arménienne» Բ. Հատորն կը կազմէ առաջիկայս, որ կ'ամփոփէ իւր ծոցը յայտնի հրապարակագիր Մինաս Չերազի մանրավէպերէն 13 կտոր: Հասուածներն հանուած են մեծաւ մասամբ «La France Littéraire» թերթէն: Որչափ կ'երեւայ նոր են թուրովին 12րդ եւ 13րդ հասուածները:

Հետաքրքրական են ամենն ալ՝ գրուած հայերեսաբանական շեշտով եւ վարժ գրչով:

Քր. Մակլէրի յատուցութեան կը գծէ համառօտիւ հեղինակին կենսին եւ գրական գործունէութիւնը: Ուրախութեամբ պիտի ողջունենք նաեւ Գ. Հատորն՝ «Հայկական հեքեաթներ», որ պատրաստութեան վրայ է:

Հ. Ն. Ա.

